

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора
Ляхової Інни Миколаївни на дисертацію Лещій Наталії Петрівни
«Теоретичні та методичні засади фізкультурно-оздоровчої роботи
з дітьми зі складними порушеннями розвитку в навчально-
реабілітаційних центрах», що подана на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.03 - корекційна педагогіка»

Актуальність теми. Аналіз результатів сучасних наукових досліджень онтогенезу інтегративної діяльності функціональних систем організму дитини переконливо свідчить про провідну роль рухового аналізатора у створенні компенсаторної основи для продуктивного подолання обмежень функціонування. Одним із засобів успішної абілітації, реабілітації та подальшої соціалізації дітей з особливими освітніми потребами є використання оздоровчого потенціалу фізичної культури, функція якої полягає у формуванні у дітей відповідних умінь і навичок, стимулюванні їхньої пізнавальної активності, забезпеченні набуття досвіду практичної діяльності та спілкування.

Варто зазначити, що фізкультурно-оздоровча складова освітнього процесу дітей, які мають складні порушення розвитку відрізняється від комплексу заходів, що традиційно використовуються у спеціальних закладах освіти для дітей із певним типом порушення та більшості закладів з інклюзивним навчанням, що обумовлено регламентом функціонування навчально-реабілітаційних центрів (НРЦ), в яких забезпечується індивідуальний догляд та супровід таких учнів (вихованців), надаються освітні або абілітаційні/реабілітаційні, корекційно-розвиткові та психолого-педагогічні послуги (без здобуття освіти). Особливості діяльності таких НРЦ, що передбачає сервісну підтримку вихованців, свідчать про необхідність і можливість організації та здійснення комплексної фізкультурно-оздоровчої

роботи з дітьми зі складними порушеннями розвитку в НРЦ. Разом із тим, як засвідчує аналіз наукових і науково-методичних праць із корекційної педагогіки, такі дослідження відсутні. Крім того, на сьогодні існує нагальна потреба в вирішенні низки суперечностей між: збільшенням кількості дітей із складними порушеннями розвитку та відсутністю науково-обґрунтованої системи фізкультурно-оздоровчої роботи в умовах НРЦ; необхідністю залучення батьків дітей із складними порушеннями розвитку до освітнього та реабілітаційного процесів і відсутністю налагодженої взаємодії НРЦ з ними; визнанням необхідності консолідованої участі різнопрофільних фахівців для реалізації завдань фізкультурно-оздоровчої роботи та її практичною реалізацією; наявністю притаманних конкретній дитині особливостей розвитку та відсутністю індивідуальних фізкультурно-оздоровчих програм. Відтак, проблема теоретичного обґрунтування і експериментальної перевірки системи організації та проведення фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми зі складними порушеннями розвитку в навчально-реабілітаційних центрах, якій присвячено наукове дослідження *Леций Наталії Петрівни*, є актуальною і практично значущою.

Науковий апарат дослідження загалом визначений правильно.

Метою дослідження передбачалося теоретичне обґрунтування та експериментальна апробація системи організації фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми зі складними порушеннями розвитку в навчально-реабілітаційних центрах. Для її досягнення дисертанткою було визначено такі **завдання дослідження:**

1. Обґрунтувати теоретичні та методологічні засади організації фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми зі складними порушеннями розвитку в навчально-реабілітаційних центрах.
2. Розкрити сутність та специфіку фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми зі складними порушеннями розвитку в навчально-реабілітаційних центрах.

3. Встановити сучасний стан реалізації фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми молодшого шкільного віку зі складними порушеннями розвитку в навчально-реабілітаційних центрах, окреслити педагогічні умови її подальшого вдосконалення.

4. Визначити критерії і показники загального рівня фізичного здоров'я та встановити його у дітей молодшого шкільного віку зі складними порушеннями розвитку.

5. Обґрунтувати та розробити модель комплексної, диференційованої, багатофакторної системи організації фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми молодшого шкільного віку зі складними порушеннями розвитку в навчально-реабілітаційних центрах.

6. Експериментально перевірити ефективність розробленої комплексної, диференційованої, багатофакторної системи організації фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми молодшого шкільного віку зі складними порушеннями розвитку в навчально-реабілітаційних центрах.

Відповідно до поставлених завдань, зміст дисертаційного дослідження структурно і логічно розкривається від констатувального до контрольного етапів педагогічного експерименту.

Концепція дослідження дисертантки ґрунтувалася на методологічному, теоретичному та методичному концептах, що дозволили їй надати цілісне уявлення про організацію фізкультурно-оздоровчої роботи в навчально-реабілітаційних центрах з дітьми зі складними порушеннями розвитку.

Методологічний концепт передбачав реалізацію взаємопов'язаних методологічних підходів: *діяльнісно-особистісний підхід* забезпечив урахування сенситивних періодів розвитку школярів, застосування відповідних засобів, форм та методів навчання і виховання дітей зі складними порушеннями розвитку; *системний підхід* - цілісне ставлення до гармонійного формування всіх складників здоров'я; удосконалення фізичної та психологічної підготовки дітей до активного життя і професійної діяльності на принципах, що забезпечують оздоровчу спрямованість, індивідуалізацію і

диференціацію у використанні різноманітних форм рухової активності та інших засобів фізичного розвитку; *культурологічний підхід* надав можливість авторці роботи розглядати дітей зі складними порушеннями розвитку в системі фізкультурно-оздоровчої роботи як суб'єктів фізичної культури, діяльність яких спрямована на збереження наявного здоров'я, запобігання погіршення стану здоров'я та фізичної і психічної усталеності, впевненості у своїх силах.

Теоретичний концепт дослідження дисертантки склали сучасні наукові положення, що мають пряме відношення до означеної авторкою проблеми дослідження. *Методичний концепт* передбачав розробку і реалізацію комплексної, диференційованої, багатофакторної системи фізкультурно-оздоровчої роботи в НРЦ, диференційоване використання фізкультурно-оздоровчих засобів, урахування чинників їх спрямованості та послідовну реалізацію методологічного, організаційно-діяльнісного та оцінювального компонентів, що дало змогу авторці роботи істотно поліпшити рівень фізичного здоров'я дітей із складними порушеннями розвитку.

Для досягнення мети дослідження і реалізації його завдань дисертанткою було використано комплекс адекватних їм методів теоретичного й емпіричного призначення, а також методи математичної статистики задля обґрунтування отриманих результатів дослідження.

Найбільш істотним науковим результатом дослідження Лещій Н.П. слід вважати розробку, теоретичне обґрунтування й експериментальну перевірку комплексної, диференційованої, багатофакторної системи організації фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми молодшого шкільного віку зі складними порушеннями розвитку в навчально-реабілітаційних центрах.

Розроблена система фізкультурно-оздоровчої роботи відрізняється від попередніх розв'язань проблеми диференційованим підбором засобів фізкультурно-оздоровчих програм, врахуванням чинників їх спрямованості та послідовною реалізацією в дослідженні методологічного, організаційно-

діяльнісного та оцінювального компонентів, що дають змогу істотно поліпшити стан фізичного здоров'я дітей зі складними порушеннями розвитку.

Ступінь обґрунтованості результатів дослідження, їхня вірогідність та новизна забезпечується метрологічним обґрунтуванням вихідних положень, достатньою джерельною базою дослідження, використання сучасних методів адекватних меті дослідження, аналізом теоретичного і фактичного матеріалу, застосуванням і обробкою результатів педагогічного експерименту за допомогою методів статистичної обробки даних, об'єктивністю критеріїв оцінки кількісних і якісних показників експериментальних даних, обговоренням результатів дослідження на наукових і науково-практичних конференціях, що забезпечує вірогідність отриманих особисто дисертанткою результатів дисертації та її наукових висновків і рекомендацій.

Наукова новизна здобутих результатів полягає у тому, що:

- *вперше*:
 - спроектовано, науково обґрунтовано комплексну, диференційовану, багатофакторну систему організації фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми молодшого шкільного віку зі складними порушеннями розвитку в навчально-реабілітаційних центрах; науково обґрунтовано методологічні концепти організації фізкультурно-оздоровчої роботи школярів із складними порушеннями розвитку в навчально-реабілітаційних центрах відповідно до фундаментальних наукових підходів: діяльнісно-особистісного, системного, культурологічного та принципів індивідуалізації і диференціації, продуктивності розвитку особистості, ситуативності навчання, освітньої рефлексії;
 - схарактеризовано сутність і структуру феномену «фізкультурно-оздоровча робота школярів зі складними порушеннями розвитку в навчально-реабілітаційних центрах»; визначено компоненти (методологічний,

організаційно-діяльнісний, оцінювальний), критерії (антропометричний, функціональний, соматичний, психоемоційний) та виявлено рівні фізичного здоров'я дітей зі складними порушеннями розвитку; виокремлено фактори та провідні показники, що зумовлюють рівень фізичного здоров'я дітей із складними порушеннями розвитку; виявлено особливості психофізичного розвитку та функціонального стану дітей зі складними порушеннями розвитку порівняно з однолітками, які не мають складних порушень розвитку; теоретично обґрунтовано й розроблено модель організації фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми молодшого шкільного віку зі складними порушеннями розвитку в навчально-реабілітаційних центрах; окреслено педагогічні умови організації фізкультурно-оздоровчої роботи в навчально-реабілітаційних центрах для дітей із складними порушеннями розвитку;

- *поглиблено та уточнено:*

ключові поняття, які розкривають сутність системи фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми зі складними порушеннями розвитку в навчально-реабілітаційних центрах; теоретичні відомості щодо використання засобів і методів фізичної культури в умовах навчально-реабілітаційних центрів та вікової динаміки розвитку рухових здібностей у дітей зі складними порушеннями розвитку;

- *подальшого розвитку набули:*

концептуальні засади організації фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми зі складними порушеннями розвитку в навчально-реабілітаційних центрах; організаційні умови фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми зі складними порушеннями розвитку в навчально-реабілітаційних центрах; принципи взаємодії учасників в організації фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми зі складними порушеннями розвитку в навчально-реабілітаційних центрах.

Практичне значення здобутих дисертанткою результатів полягає в тому, що:

спроектовано і впроваджено в роботу навчально-реабілітаційних центрів комплексну, диференційовану, багатofакторну систему

фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми зі складними порушеннями розвитку, яка може бути використана у роботі з дітьми зі складними порушеннями розвитку в інших закладах освіти; розроблено й апробовано індивідуально спрямовані фізкультурно-оздоровчі програми для дітей молодшого шкільного віку зі складними порушеннями розвитку з урахуванням статевих відмінностей дітей обраної категорії, що передбачають диференційоване використання засобів, форм і методів з урахуванням психофізичного та функціонального стану дитини, їх пріоритетне співвідношення залежно від факторної структури загального рівня фізичного здоров'я та супутніх захворювань.

Основні результати дослідження (лекції, індивідуально-спрямовані диференційовані фізкультурно-оздоровчі програми, індивідуальні картки контролю за станом здоров'я та фізичної підготовленості дітей, фізкультурно-оздоровчі заняття з фітбол-аеробіки, йоги, танцювальної аеробіки, стретчингу, дихальної гімнастики, круглі столи, диспути та збори з батьками і вчителями, батьківські тренінги, тощо) можуть бути використані в освітньому процесі закладів вищої освіти в підготовці майбутніх фахівців з корекційної педагогіки.

У дисертації визначено **особистий внесок здобувача**, що полягає в тому, що всі наукові підходи та положення, теоретико-методологічні засади і висновки дослідження, що представлено до захисту, здобуто та сформульовано авторкою самостійно. У публікаціях, які виконано здобувачем у співавторстві, чітко окреслено, що належить саме авторці роботи, а що - співавторам.

За результатами дослідження дисертанткою опубліковано 49 праць, у тому числі 1 одноосібна монографія, 23 одноосібні статті в наукових фахових виданнях України (з них 17 у виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз), 5 одноосібних статей у періодичних виданнях іноземних держав, які внесені до міжнародних наукометричних баз, 10 публікацій

апробаційного характеру, що відповідає вимогам, що пред'являються до публікацій.

Дисертація складається з вступу, чотирьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (451 найменування), із них 12 – іноземною мовою), додатків. Загальний обсяг роботи становить 448 сторінок, із них основний текст викладено на 359 сторінках. Робота містить 23 таблиці та 17 рисунків на 12 сторінках. Отже, **структура і обсяг дисертації** Лещій Н. П. також відповідають вимогам, що пред'являються до докторських дисертацій.

Особливого схвалення заслуговує на доволі широка палітра визначених дисертанткою показників, що характеризують стан фізичного здоров'я досліджуваного контингенту дітей.

Авторкою проведена значна експериментальна робота на констатувальному і контрольному етапах педагогічного експерименту, а саме: було визначено такі критерії і показники як: *антропометричний критерій* (довжина тіла, маса тіла, окружність грудної клітки), *функціональний критерій* (життєвий індекс, силовий індекс, проба Штанге, проба Генчі, індекс Руф'є, індекс Скібінського, ЧСС та АТ), *критерій фізичної підготовленості* (стрибок у довжину з місця, нахил тулуба вперед: із положення сидячи, човниковий біг 4х9 м, піднімання тулуба в сід за 1хв, статична рівновага, за методикою Бондаревського, спринтерський біг, біг/ходьба на витривалість), *психоемоційний критерій* (самопочуття, активність, настрій) і *соматичний критерій* (оцінка соматичного здоров'я за експрес-методикою Г. Апанасенко). Встановлено особливості загального рівня розвитку фізичного здоров'я у дівчат і хлопців молодшого шкільного віку зі складними порушеннями розвитку відповідно до означених критеріїв та показників.

Результати аналізу педагогічних досліджень із зазначеної проблеми та емпіричного досвіду роботи з даним компонентом досліджуваних, а також власний науковий пошук, дали можливість Лещій Н. П. розробити авторську комплексну, диференційовану, багатofакторну систему організації

фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми молодшого шкільного віку, які мають складні порушення розвитку, що реалізовувалася упродовж формувального етапу педагогічного експерименту.

Розроблена дисертанткою система містила методологічний, організаційно-діяльнісний, оцінювальний компоненти, а також підходи, принципи, критеріїв, педагогічні умови, форми, заходи, методи, засоби фізкультурно-оздоровчої роботи. Відповідно до неї загальна стратегія перебігу фізкультурно-оздоровчої роботи передбачала застосування методологічних підходів (діяльнісно-особистісного, системного та культурологічного), які відображали зміст і сутність експериментальної роботи. У процесі організації педагогічного дослідження з дітьми молодшого шкільного віку зі складними порушеннями розвитку дисертанткою було передбачено реалізацію принципів індивідуалізації і диференціації; продуктивності розвитку особистості; ситуативності навчання й освітньої рефлексії.

За задумом авторки роботи, алгоритм реалізації фізкультурно-оздоровчої роботи в НРЦ передбачав включення усіх учасників (батьків дітей із складними порушеннями розвитку, молодших школярів, учителів, вихователів, інструкторів, медичного персоналу) в освітньо-виховний процес, що вважаємо доцільним; врахування індивідуально-психологічних та статевих особливостей дітей молодшого шкільного віку; розроблення диференційованих фізкультурно-оздоровчих програм, що враховували особливості показників функціонального стану дітей, рівня фізичного здоров'я та фізичної підготовленості дітей зі складними порушеннями розвитку; співвідношення засобів різної спрямованості у фізкультурно-оздоровчих програмах з урахуванням результатів факторного аналізу загального рівня фізичного здоров'я дітей зі складними порушеннями розвитку; розроблення індивідуальних карток контролю здоров'я та фізичної

підготовленості дітей; врахування супутніх захворювань у дітей молодшого шкільного віку зі складними порушеннями розвитку; послідовну реалізацію компонентів та педагогічних умов фізкультурно-оздоровчої роботи.

Варто відзначити широту і чітку організацію організаційно-діяльнісного компоненту системи фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми молодшого шкільного віку зі складними порушеннями розвитку, що передбачала: 1) проведення фізкультурно-оздоровчих занять різної спрямованості з цим контингентом дітей молодшого шкільного віку; 2) інформаційно-просвітницьких заходів і 3) позашкільних фізкультурно-спортивних заходів, а також хорошу структурованість і різноплановість оцінювальної складової фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми молодшого шкільного віку зі складними порушеннями розвитку.

Очікуваним результатом реалізації складових комплексної, диференційованої, багатфакторної системи організації фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми молодшого шкільного віку, які мають складні порушення розвитку, були зміни у рівнях їхнього фізичного здоров'я.

Варто зазначити, що за результатами проведеної експериментальної роботи, в експериментальній групі було визначено істотне підвищення рівня фізичного здоров'я дітей молодшого шкільного віку зі складними порушеннями розвитку в умовах НРЦ за всіма критеріями і показниками: антропометричним, функціональним, фізичної підготовленості, соматичним та психоемоційним як у дівчат, так і у хлопців даного вікового періоду розвитку.

Таким чином, розроблену і впроваджену в практику роботи навчально-реабілітаційних центрів комплексну, диференційовану, багатфакторну систему фізкультурно-оздоровчої роботи з молодшими школярами, які мають складні порушення розвитку і навчаються в умовах НРЦ, слід вважати ефективною, а проведене дослідження значущим для корекційної педагогіки.

Відтак, запропоновану Лещій Н. П. комплексну, диференційовану, багатофакторну систему організації фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми молодшого шкільного віку зі складними порушеннями розвитку в умовах НРЦ, можна рекомендувати для практичного впровадження в діяльність таких центрів, а окремі елементи цієї системи можуть стати у нагоді щодо навчання даного контингенту дітей в закладах з інклюзивним навчанням.

Автореферат дисертації оформлений у відповідності до вимог, у повному обсязі розкриває суть дисертаційної роботи, відповідає положенням, що виносяться на захист та досить повно відображає результати дослідження.

Загалом дисертація Лещій Н. П. свідчить про високий рівень її підготовки, досконалість володіння методикою дослідження і творчий підхід до розв'язання основних завдань дослідження.

Висновки в повній мірі відображають основні наукові досягнення проведеного дослідження, містять узагальнюючі та конкретні заключення. В опублікованих працях повністю відображені основні результати проведеного наукового дослідження, поданого у дисертації.

Наряду з позитивними сторонами дисертаційної роботи Лещій Н. П. зазначимо деякі зауваження і побажання, що переважно мають дискусійний характер, а саме:

1. За задумом авторки дисертації, однією із підсистем фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми зі складними порушеннями розвитку в НРЦ було виокремлено організаційно-методичну роботу, що передбачала організацію здоров'язбережувального освітнього середовища. Однак серед визначених дисертанткою методологічних підходів (діяльнісно-особистісного, системного і культурологічного) не був визначений здоров'язбережувальний підхід, що, на нашу думку, було б доречним, виходячи із необхідності створення здоров'язбережувального освітнього середовища в НРЦ.

2. Під час формулювання одного із положень I ступеня наукової новизни здобутих результатів, дисертантка роботи зазначає, що нею науково

обґрунтовано методологічні концепти організації фізкультурно-оздоровчої роботи школярів із складними порушеннями розвитку в навчально-реабілітаційних центрах відповідно до фундаментальних наукових підходів. Однак, визначаючи III ступінь наукової новизни, дисертантка знову представляє концептуальні засади організації фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми зі складними порушеннями розвитку в навчально-реабілітаційних центрах. Разом із тим, ці положення є майже тотожними, а відтак визначення їх ступеня новизни вимагає пояснення, що саме було зроблено вперше, а що набуло подальшого розвитку?

3. У роботі некоректно сформульоване завдання щодо представлених методів математичної статистики, а саме, «...*доведення* ефективності результатів педагогічного експерименту та інтерпретації отриманих результатів», що має зовсім інше змістове наповнення ніж це передбачено і реалізовано в дослідженні. У цьому випадку варто казати про *перевірку* ефективності отриманих результатів дослідження.

4. Основу авторської комплексної, диференційованої, багатофакторної системи організації фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми молодшого шкільного віку, які мають складні порушення розвитку, складали 4 компоненти, одним із яких є оцінювальний компонент. За Лещій Н. П., «оцінювальний компонент передбачав впровадження 3 видів контролю: оперативного (до, під час та після занять), поточного (раз на три місяці) та етапного (наприкінці дослідження)». Проте поточний контроль передбачає систему заходів, що спрямована на щоденну оцінку і порівняння результатів педагогічного впливу із запланованим і усунення недоліків, а не раз на 3 місяці, а етапний контроль спрямований на виявлення рівня досягнень за визначений період часу через кілька занять після різних етапів навчання дітей зі складними порушеннями розвитку. Отже, обрані дисертанткою види контролю вимагають уточнення їх змістового наповнення у відповідності до назв.

5. Одним із компонентів моделі комплексної, диференційованої, багатофакторної системи організації фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми молодшого шкільного віку зі складними порушеннями розвитку в умовах НРЦ є методологічний компонент, що включає такий принцип як *індивідуалізації та диференціації*. Проте в дисертації інколи мова йдеться тільки про *диференційоване* використання засобів, форм і методів з урахуванням психофізичного та функціонального стану кожної дитини, їх пріоритетне співвідношення залежно від факторної структури загального рівня фізичного здоров'я та супутніх захворювань.

6. У дисертації вперше визначено найбільш вагомі показники, які зумовлюють загальний рівень фізичного здоров'я дітей різного віку зі складними порушеннями розвитку, що включає молодший шкільний вік, середній шкільний вік і старший шкільний вік. Втім, виходячи із 4-го завдання дослідження, що наголошує на необхідності визначення критеріїв і показників загального рівня фізичного здоров'я та встановлення його у дітей молодшого шкільного віку зі складними порушеннями розвитку, варто було б обмежитися визначенням загального рівня фізичного здоров'я тільки дітей молодшого шкільного віку зі складними порушеннями розвитку.

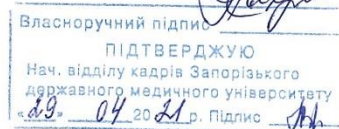
Загальний висновок. Висловлені зауваження в цілому не впливають на загальну позитивну оцінку виконаного дисертаційного дослідження, не знижують його актуальність і новизну отриманих авторкою результатів, а також вагому теоретичну та практичну значущість як для корекційної педагогіки зокрема, так і для теорії і практики спеціальної освіти загалом.

Отже, дисертаційна робота Лещій Наталії Петрівни «Теоретичні та методичні засади фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми зі складними порушеннями розвитку в навчально-реабілітаційних центрах» є актуальною, завершеною, самостійною кваліфікаційною науковою працею, що містить наукові положення та науково обґрунтовані результати, які розв'язують важливу науково-прикладну проблему, та відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету

Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року (зі змінами, внесеними з постанови Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015, № 1159 від 30.12.2015 року, № 567 від 27.07.2016, № 943 від 20.11.2019 і № 607 від 15.07.2020), а її авторка, Лещій Наталія Петрівна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.03 – корекційна педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри фізичної реабілітації,
спортивної медицини, фізичного виховання
і здоров'я Запорізького державного
медичного університету

І.М. Ляхова

Солодученко Р.В.